

A MÁSIK MINT IDEGEN ELŐSZÓ

LACZKÓ SÁNDOR

Az idegen, a másik, a nem-én, az ismeretlen jelenségvilágának a vizsgálata a kezdetektől a filozófiai érdeklődés homlokterében áll. Hétköznapi tapasztalat, hogy miközben az ember egzisztál, lépten-nyomon a nyugtalanító másik, a félelmetes nem-én, az ismeretlen idegen jelenlétével szembesül, amely egyszerre jelenthet veszélyt identitására, vagy éppen gazdagíthatja életét és személyiségét. A másik pillantása, ahogyan az megnyilvánul, s ahogyan tekintetbe vesz (vagy éppen nem vesz), önazonosságunk kiiktathatatlan befolyásolója. A 'ki vagyok én kérdése' egyúttal a másakra, a nem-én-re, az ismeretlen idegenre vonatkozó utalás is. Önmagunk megértése elválaszthatatlan attól, aki nem-én vagyok, aki más, mint én, akit nem értek és nem ismerek. Sőt, tudásunk van arról, hogy mi magunk is idegenek vagyunk és lehetünk mások számára

De ki is valójában az idegen? Az, aki nem olyan, mint én, s aki ezáltal kikezd(het)i identitásomat? Aki gátol önmagam maradéktalan megélésében, de akivel szemben, vagy akinek a segítségével akár meg is találhatom önmagammat? Idegen az, aki 'nem-idevalósi'? Aki jövevény, aki messziről jött, s akivel nem azonosak kulturális kódjaink? Akinek nem értem a nyelvét, észjárását és szokásait, s akivel nincsenek közös történeteink és mítoszaink? Akinek a megismerése nehézséget okoz? Netán idegen lenne az is, aki bár közel él hozzám, személyiségünk működése mégsem harmonizál? Akivel látszólagos közelsége ellenére különbözik az értékrendünk és habitusunk, így mint nem-én, elutasítást vált ki belőlem?

S vajon kell-e félnünk az idegentől, vagy lehet bízni benne? Békét vagy békétlenséget hoz? Probléma vagy pusztán megkerülhetetlen velejárója a mindennapi tapasztalatnak? Felebarátként tekintsünk rá és a szeretet nyelvén szóljunk hozzá, vagy zárkózzunk el tőle? Lehet-e az idegenből barát, s hogyan válhat a hozzám közel állóból idegen? Potenciális szövetséges, együttműködő partner, vagy mindörökre ellenség? S ugyan mi történik akkor, amikor önmagam számára leszek idegen?

Látunk kell, hogy legyen akár személyes, akár kulturális értelemben idegen és ismeretlen számunkra valaki, megkerülhetetlen szereplője identitásunk játékának. Befolyásolja azt, akik vagyunk, és akik lehetünk, tehát dolgunk van vele. A találkozás az idegennel, az ismeretlennel, a másikkal, a nem-énnel létezésünk alapművelete. Az ilyen találkozások alkalmával önma-

gunkról is sokat tudunk meg. A 'mi dolgunk az idegennel' kérdéséből egyúttal az is következik, hogy mit kezdünk önmagunkkal. Ha pedig az idegen valóban viszonyfogalom, akkor elsősorban rajtunk múlik, hogyan éljük meg és tesszük reflexió tárgyává az idegenség/azonosság mindig változó léthelyzetét.

* * *

Tanulmánykötetünkben az idegen (a másik, a nem-én, stb.) olykor félelmetes problémavilága képezi reflexióink tárgyát. Mint ahogyan a *Lábjegyzetek Platónhoz* című könyvsorozat eddigi kötetei esetében is tettük, mindössze 'lábjegyzeteket' kívántunk fűzni a meglehetősen régi keltezésű 'jelenség(ek)hez'. Vizsgálódásaink során annak igyekeztünk nyomába eredni, hogy milyen módon lehetséges az idegen problémájának összefüggésrendszeréről teoretikusan és praktikusán, a probléma mindenkori filozófiai aktualitását és mai társadalmi relevanciáját is figyelembe véve értekeznünk?

A *Lábjegyzetek Platónhoz* című konferencia- és könyvsorozat elindítását a fogalmak és problémák tisztázásának az igénye vezérelte. Olyan fogalmakat és problémákat igyekeztünk és igyekszünk megvizsgálni és 'lábjegyzetelni', amelyek első, mondhatni klasszikus megfogalmazásai az antikvitásban és/vagy egyenesen Platónnál gyökereznek, de amely fogalmak és problémák ma is jelen vannak életünkben és gondolkodásunkban, így a róluk szóló diskurzusok nem értek, nem is érhettek véget. A konferencia- és könyvsorozat Whiteheadtől kölcsönzött címe ugyan Platónra utal, de egyúttal a kutatások minden korra és a filozófiával rokon tudásterületekre történő kiterjesztésére is ösztönöz bennünket.

A *Lábjegyzetek Platónhoz: Az idegen* című tanulmánykötet előzménye és egyben apropója az azonos címen a *Magyar Filozófiai Társaság* és az *SZTE BTK Filozófia Tanszéke* szervezésében Szegeden 2017. május 18-19-én megrendezett konferencia volt. Ám könyvünk jóval több, mint a konferencia előadásainak betűhív közlése. Részben azért, mert az ott elhangzott előadások jobbára vázlatos szövegei bővített terjedelemben és részletesebben kidolgozott formában látnak most napvilágot. Részben pedig azért, mert kötetünk több olyan tanulmányt is tartalmaz, amelyek felkérésünkre utólag születtek és előadás formájában nem hangoztak el a konferencián. Sőt előfordul az is, hogy a konferencián elhangzott előadás írott változata az előadó kérésére nem került közlésre. A konferencia inkább csak előzménye és apropója volt a közös gondolkodásnak, amelynek a végeredménye jelen kiadvány. Kötetünket így az idegen problémájára koncentráló és reflektáló önálló tanulmánykötetnek, s nem pedig konferenciakiadványnak tekintjük.

Lábjegyzetek Platónhoz sorozatcímen immáron tizenhatodik alkalommal került sor tanévzáró konferenciára Szegeden. A rendezvénysorozat a *Magyar*

Filozófiai Társaság évenként megrendezésre kerülő nagyrendezvénye, amelyen hazai és határokon túli szakemberek egyaránt részt vesznek. A sorban az első – a 2002-ben tartott –, *A szeretet* című konferencia előadásai nem jelentek meg nyomtatásban, míg *Az erény* (2003) című rendezvény kibővített, szerkesztett és gondozott anyaga képezte a *Magyar Filozófiai Társaság* és a *Pro Philosophia Szegediensi Alapítvány* által közösen jegyzett, *Lábjegyzetek Platónhoz* című könyvsorozat 1. kötetét. Bár *A bűn* című (2004) rendezvény volt a konferenciasorozat harmadik állomása, az ott elhangzott előadások bővített és gondozott szövegeit a könyvsorozat 2-3. köteteként jelent meg, s ezzel szinkronba került a konferencia- és könyvsorozat sorszámozása. A konferenciasorozat 4., *A barátság* című (2005) rendezvényének anyaga egyben a könyvsorozat 4. köteteként látott napvilágot. Ezt követte *A lelkiismeret* című konferencia (2006), illetve annak tanulmánykötetje a sorozat 5. köteteként, majd pedig *A gyűlölet* tematikája képezte a vizsgálódások tárgyát (2007), s egyben a könyvsorozat 6. kötetét. *Az igazságosság* címet viselő konferencia (2008) előadásainak kidolgozott anyaga a sorozat 7. köteteként jelentek meg, míg *A szabadság* címen rendezett konferencia (2009) kibővített tanulmányai a könyvsorozat 8. köteteként látott napvilágot, majd *Az akarat* című konferencia következett (2010), melynek részletes tanulmányai a sorozat 9. kötetében lettek kiadva. A 10. kötet *Az ész* címen az azonos című konferencia (2011) bővített anyagát tartalmazza. A 11. sorszámot viselő tanulmánykötet *A szerelem* címen jelent meg, magába foglalva az ezen a címen rendezett konferencia (2012) bővített anyagát. *A hazugság* című konferencia (2013) terjedelmes tanulmánykötetté összeállt és alaposan kidolgozott anyaga a sorozat 12. darabjaként jutott el az olvasókhoz. A könyvsorozat 13. kötete *A bizalom* című konferencia (2014) apropóján született tanulmányokat tartalmazza. Ezt követte *Az agresszió* (2015) című tanulmánykötet, majd *Az emlékezet* címen (2016) jelent meg a témában vizsgálódó kötet. Jelen tanulmánykötetünk pedig *Az idegen* című konferencia apropóján született és a téma részletesen kidolgozott tanulmányait tartalmazza.

A kötet szerkesztése során az előző kötetekben már megszokott tematikus és időrendi, illetve problémátörténeti elrendezési módot alkalmaztuk. A szövegek jegyzetanyagát egységesítve, lábjegyzetként helyeztük el. Az idegen szavakat és a műcímeket kurziváltuk. Rövidebb idézeteket a szövegtestben, hosszabbakat pedig a szövegtestből kiemelve közöltünk.

Megköszönve a kötet szerzőinek a munkáját, abban a reményben tesszük közzé az idegenről szóló tanulmánykötetünket, hogy 'lábjegyzeteink' számot tarthatnak az olvasók érdeklődésére.